

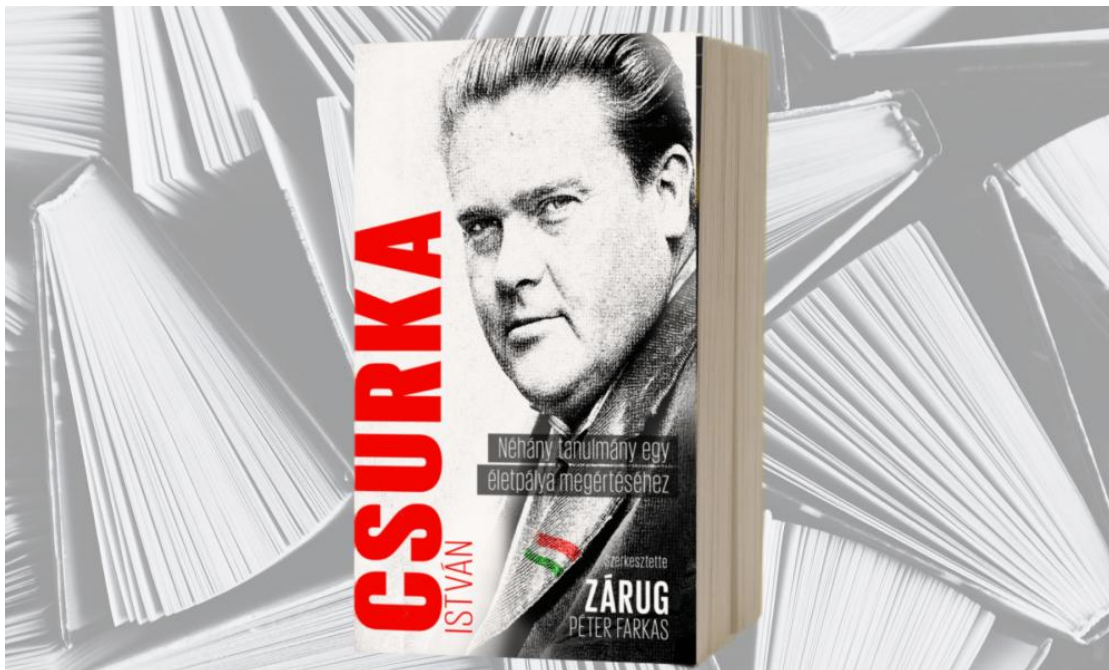
Bohém Raszkolnyikov – Bemutatták a Csurka István-tanulmánykötetet

SM

Susánszky Mátvás

MAGYAR UGAR

2023. június 8. 20:00

Csurka István bohém korának bohém írófejedelme volt, aki sosem jelentett, de beszerzésekor tudatosan választotta a Raszkolnyikov fedőnevet, mivel még azt is szégyellte, hogy aláírt az állampártnak, és tudta, bűnhődnie kell – többek közt erről beszéltek a nemrégiben megjelent Csurka-tanulmánykötet szerzői a könyv ünnepélyes szerdai bemutatóján. Elhangzott: a rendszerváltozást követően megváltoztak az emberek, és Csurka a Vígszínház házi szerzőjeként nehezen élte meg, hogy azok a színészek, kollégák, akikkel addig együtt dolgozott, „átmentek az út túloldalára, ha szembejött”. A világnézeti különbségek ilyen látványos kifejezése rendkívüli módon fájt Csurkának, aki az alkotótáborokban még együtt pingpongozott Esterházyval vagy **Eörsi Istvánnal**. A világnézeti különbségek akkor is fennálltak, de akkor tudtak a nőkről beszélgetni. Csurka pontosan tudta, hogy ebből a skizofrén állapotból nincs menekvés, ezért is volt magányos. Azzal is tisztában volt, hogy ahhoz meg kell halnia, hogy újra játsszák a darabjait, és azok is beüljenek rájuk, akik életében megtagadták.

Csurka István – *Néhány tanulmány egy életpálya megértéséhez* címmel jelent meg a könyvhétre időzítve az a tanulmánykötet, amelynek szerdai bemutatóján portálunk is részt vett. Mint a kötet ajánlójában kiemelik,

„Csurka István sokat vitatott, hol ünnepelt, hol bírált személyisége volt a Kádár-rendszer irodalmi életének, majd a rendszerváltozás közéletének, politikai világának. Sokan a nagy váteszt és az óriási talentumot dicsőítették benne, mások radikális vagy épp szélsőségesnek mondott politikai nézetei miatt bírálták.”

A könyvbemutató pódiumbeszélgetésén a szerzők, Borvendég Zsuzsanna, Domonkos László, Pozsgai Zsolt, Vasvári Erika és Zárug Péter Farkas a tanulmányokkal összefüggésben vázolták fel Csurka István pályaképének ívét.

A CSURKA-BIBLIA

Vasvári Erika, a Magyar Fórum volt főszerkesztője kiemelte: Németh László halála után nem volt Magyarországon írófejedelem, illetve valójában Csurka István volt az, csak egyfajta bohém álruhában. Mint kifejtette, az írófejedelmek közös ismérve alkotói termékenységük mellett az is, hogy jelentős hatást gyakoroltak korukban nemcsak az irodalmi közösségre, de a közéletre, sőt, a politikára is. Jellemző sajátosságuk, hogy külön folyóiratban, lapban publikáltak, amely programadásuk szócsöveként működött. Ebben a tekintetben Csurka István is fölzárkózott az olyan nagy íróóriásokhoz, mint Ady Endre, Szabó Dezső vagy éppen Németh László. Vasvári Erika szerint jól elválasztható a szépíró Csurka István munkássága az 1985-ben elhangzott monori beszédétől a nagyközönség elé álló közéleti Csurka Istvántól, aki itt elsőként mondta ki, hogy 1956 nem egy sajnálatos esemény, hanem forradalom, szabadságharc volt. Innentől szépírói munkásságát felváltja a közírói, vitathatatlanul óriási hatást gyakorolva a '80-as évektől a közéletre. Bár már ebben az időszakban is próbálták személyét bohém életmódjával, állítólagos zsidóellenességével kikezdeni, a valóságban közéleti írásai rendkívül fegyelmezettek voltak. Ezen felül olyan jelentőségteljes vélemények megfogalmazója volt, mint 1999 áprilisában, amikor a Parlamentben arról beszélt, hogy a Vajdaságot jogunk van visszakeríteni a széthulló Jugoszláviától. Vasvári Erika szerint Csurka István valójában korának lekörözhetetlen hatású írófejedelme volt; ezt bizonyítja, hogy művei máig élők és aktuálisak. Vasvári Erika, aki a kötetben a Csurka-életmű bibliográfiái megközelítésével foglalkozott, a sajtótájékoztatón felidézte az 1997-es ünnepi könyvhetet, ahol elsőként jelent meg 56 oldalas bibliográfia a szerzőről. Erről Szőcs Zoltán így emlékezett meg:

„A sor vége valahol a tér másik végén volt. Először csodálkoztam – ennyi rejtőzködő bibliográfus él Budapesten? –, aztán megértettem: azok az emberek nem az irodalomtudományért álltak sorba, de a politikáért, azért, hogy Csurka István életművének summázatát Csurka aláírásával ellátva megszerezzék, és ezzel jelezzék mindenkinek, akit érint, hogy egy táborban vannak velük. Volt egy

öreg nénike, aki valószínűleg életében még nem vett bibliográfiát, nyilván fogalma sem volt, hogy mi az, csak annyit értett az egészből, hogy ez az új Csurka-könyv. Amikor a Püski-sátornál rá került a sor, így szólt: Kérek egy „Csurka-bibliát”. És megvette, és végigállta a sort, hogy aláírja neki a Mester.”

CSURKA NEM JELENTETT, DE AZT IS BŰNKÉNT ÉLTE MEG, HOGY BESZERVEZTÉK

Borvendég Zsuzsanna történész a szót átvéve több vitatott kérdést is igyekezett megvilágítani az életmű kapcsán, jelesül, valóban besúgó volt-e Csurka István, illetve hogyan fordulhatott elő, hogy a Kádár-rendszerben lényegében elismert színpadi szerző volt, aki erőteljes kritikákat is megfogalmazhatott. Mint előjáróban kifejtette, munkamódszere az volt, hogy Csurka István „Az esztéta” című, önéletrajzi ihletésű munkáját összevetette a kádári titkosszolgálat vonatkozó anyagaival, amelyek alapján megállapítható, hogy mindaz, amit Csurka magáról állít, igaz, őszinte és hiteles. Borvendég Zsuzsanna felidézte: a Színművészeti Főiskolára járó Csurka erőteljes habitusa predestinálta egyfajta vezéregyéniség szerepkörre, amely az 1956-os események idején csúcsosodott ki. Az egyik diákgyűlésen a kommunista főiskola-igazgató asszony ellen intézett vehemens kirohanásakor dőlt el, hogy Csurka az állambiztonság kiemelt célszemélye lesz, amelyet csak tetézt, hogy később a nemzetőrség vezetőjévé is megválasztották. Csurka István valójában nem vett részt semmiben, de mivel eszébe sem jutott emigrálni – de még csak vidékre sem ment vissza családjához, hogy ne legyen szem előtt –, 1957 januárjától megkezdődik ellene az információgyűjtés, amelyet letartóztatás követ. Bár komoly vádak nem tudnak felhozni ellene, mégis Kistarcsára internálják, ahol erőszakos kihallgatásoknak vetik alá, és amikor édesapja ellehetetlenítésével is megfenyegetik, megtörik, aláírja a beszervezéséről szóló iratokat.

Borvendég Zsuzsanna szerint beszédes, hogy a közhiedelemmel ellentétben fedőnevűl nem Raszputyint, hanem a Bűn és bűnhődésből ismert Raszkolnyikot választotta, mert tisztában volt azzal: beszervezésével bűnt követ el, amelyért felelnie kell. Mindettől függetlenül a népi írók körében otthonosan mozgó tartótisztje végül csalódik benne és kizárhatja a hálózatból, mivel Csurka nem jelent. Dossziéja pusztán azért lehetett, mert tartótisztje rendszeres elbeszélgetéseket tart vele, ahol nem vall kortársaira, legalábbis erről följegyzés nincs az iratok között. A történész kitért arra, hogy később, amikor az iratokban ismételten felbukkan, már Zsoké fedőnévvel a neve, az már közvetlen összefüggésbe hozható a '80-as évekbeli közéleti szerepvállalásával, illetve a monori beszéddel. Addig nem volt megfigyelt író, ügynököt sem állítanak rá. Borvendég Zsuzsanna arra is kitért: valójában nem meglepő, hogy rendszerkritikus írásai, színművei megjelenhettek, hiszen az aczéli kultúrpolitika lényege az volt, hogy az értelmiséget a szocialista rendszer igazolására használták ki. Csurka is csak a rendszer legitimitását adta, hiszen Aczél „kegygazdálkodása” azt az érzetet keltette, hogy az írók lehetnek rendszerkritikusok. Csurka megfigyelésében is csak a közéleti szerepvállalás hozott változást.

TUDTA, HOGY MEG KELL HALNIA AHHOZ, HOGY ISMÉT ELISMERJÉK, AKIK MEGTAGADTÁK

Erre a kijelentésre rezonáltak Pozsgai Zsolt dramaturg kijelentései is, aki szerint Csurka drámaírói képessége kortalan, és fenn fog maradni, sokakban ugyanakkor máig megütközést kelt, hogyan jelenhettek meg a Kádár-korban olyan rendszerkritikus darabjai, mint a Színhős. Pozsgai szerint Aczél zseniális kultúrpolitikus volt, aki pontosan tudta, hogy a tehetségeket kell megnyerni, és az értelmiséget ki kell szolgálni, hogy nyugalom legyen. A dramaturg kitért arra is: a rendszerváltozást követően megváltoztak az emberek, és Csurka a Vígszínház házi szerzőjeként nehezen élte meg, hogy azok a színészek, kollégák, akikkel addig együtt dolgozott, „átmentek az út túloldalára, ha szembejött”. A világnézeti különbségek ilyen látványos kifejezése rendkívüli módon fájt Csurkának, aki az alkotótáborokban még együtt pingpongozott Esterházyval vagy **Eörsi Istvánnal**. A világnézeti különbségek akkor is fennálltak, de akkor tudtak a nőkről beszélgetni. Pozsgai kiemelte: Csurka pontosan tudta, hogy ebből a skizofrén állapotból nincs menekvés, ezért is volt magányos. Azzal is tisztában volt, hogy ahhoz meg kell halnia, hogy újra játsszák a darabjait, és azok is beüljenek rájuk, akik életében megtagadták.

LÉTEZÉSTECHNIKA

Domonkos László író a beszélgetésben Csurka István családi hátteréről árult el részleteket, kiemelve Békés megyei kötődését, annak ellenére, hogy valójában Budapesten született. Csurka életében meghatározó alak volt a szintén író édesapja, Csurka Péter is, aki a Nemzeti Partaszpárt tagjaként nevezhető enyhén nemzeti radikálisnak; Csurka István ezt az örökséget vitte tovább. Domonkos László szerint Csurka István bohém életmódjából, műveiből egyfajta létezés technika rajzolódik ki, amelyet jó barátja, Réz Pál a kilátástalanság elleni lázadásként jellemzett. Mint kiemelte, Csurkának a tárca műfajában írt munkái külön fejezetet jelentenek a kor más közéleti munkái között.

A kötetet szerkesztő, Csurka Istvánnal közeli baráti és munkakapcsolatban álló Zárug Péter Farkassal a kötetrel kapcsolatban nemrégiben a Nullahategy.hu-n jelent meg külön írásunk. A kötet a L'Harmattan kiadó gondozásában jelent meg Budapesten.

Vezetőkép: Facebook